

Studier til de Soranske Stifteisers Historie.

Historisk Tidsskrift, Bind 4. række, 6 (1877)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_4rk_0006-PDF/hto_4rk_0006_77085.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=77085>

pdf genereret den : 28/5-2008

Studier til de Soranske Stiftelsers Historie.

Af
S. M. Gjellerup.

1.

Ærkebiskop Anders Sunesens Forhold til Sorø Kloster.

I blandt Sorø Klosters Velgjørere bliver Ærkebiskop Anders Sunesen særligt fremhævet ved Siden af Absalon. «Han nærede», siger Sorø Gavebogs Forfatter, «den samme Kjærlighed og Omhu for Klostret, som sin Forgænger, den ærværdige Ærkebiskop Absalon, og han bevarede denne Kjærlighed indtil det sidste»¹⁾.

Samme Forfatter har tidligere paa et andet Sted i Gavebogen berettet, hvorledes Esbern Snare og Absalon tillige med deres Fætter, Sune Ebbesen, enstemmigt havde skjænket Klostret efter deres Død den halve Del ej blot af deres Arvegods, men ogsaa af deres andre Midler, og at de havde faaet Pave Lucius III's Stadfæstelse paa disse Gaver, men at Esbern Snares Sønner og Svingersønner for deres Vedkommende ikke ansaa sig for bundne ved hans Løfter til Klostret og derfor forholdt dette en stor Del Jordegods, som først kom i dets Besiddelse efter lange Retsstridigheder.

¹⁾ Scriptores Rer. Dan. IV, 474 og 541; jvnfr. Suhms Hist. af Danm. VIII, 482—83.

I Modsætning hertil bliver det derimod nu fremhævet, hvorledes Sune Ebbesens Sønner, og da især Ærkebiskop Anders Sunesen, godkjendte deres Faders Testamente og i Tilknytning til de Velgjerninger, hvorved han havde beriget Klostret, ikke blot bragte hans Bestemmelser til Udførelse, men ogsaa selv føjede nye Velgjerninger til¹⁾.

Idet Gavebogens Forfatter nu gaaer over til at opregne Anders Sunesens Velgjerninger imod Sorø Kloster, viser han først, hvorledes Ærkebispen for sit Vedkommende opfyldte Faderens Løfter ved at give Klostret til evig Ejendom sin Gaard i Aas med Alt, hvad der tilhørte ham samme-steds, istedetfor den ham tilkommende Hovedlod, som han saaledes indløste²⁾. Derefter opregnes Anders Sunesens øvrige Velgjerninger: »Han gav Klostret Bispetienden af

¹⁾ Script. Rer. Dan. IV, 473.

²⁾ Da det anførte Sted vil blive benyttet igjennem hele den foreliggende Undersøgelse, meddeles det her: *Venerabilis Pater, de magno genere creatus, Dominus Andreas Archiepiscopus, in Sacra Theologia Magister, filius Sunonis, filii Elbæ, fundatoris primi, eodem caritatis affectu, quo venerandus Absalon Archiepiscopus, Prædecessor suus, monasterium dilexerat, et ipse quoque, prout potuit, dilexit in finem, unde non immemor paternæ donationis de dimidia capitali portione post mortem, de qua supra, suam de eadem donatione partem juxta quantitatem hæreditariæ portionis de patrimonio devota manu redemit, exponens monasterio mansionem et curiam suam in villa Aas de 4 mansis terræ cum omnibus, quæ ibidem sui juris erant, in possessionem perpetuam* Nu følger der en kort, Anders Sunesen utedkommende Efterretning om, hvorledes Klostret senere, i d. 14de Aarhundrede, kom i Besiddelse af den øvrige Del af Godset i Aas, derefter fortsættes atter saaledes: *Præterea idem venerandus Pater Andreas Archiepiscopus contulit monasterio decimam Episcopalem de Toakre, distinxit terminos camporum et nemorum Toakre sub limitibus certissimis. Dedit Monasterio Pontificalia sua, videlicet insignia Pontificatus, provocavit fratres suos, filios Sunonis omnes, ad faciendum aquæductum in Monasterio et alia quam multa, quæ non sunt scripta in hoc libro. Pro quibus omnibus scribat ipsum in libro viventium Deus. Amen.* Det kan her tilføjes, at Originalen til Liber Donat.

Toaker. Han fastsatte Grænseskjellene for Toakers Marker og Skove. Han gav Klostret sin biskoppelige Værdigheds Tegn, og han tilskyndede sine Brødre, alle Sunesønnerne, til at anlægge en Vandledning i Sorø». Der tilføjes endnu, at han gjorde meget andet for Klostret, som ikke er optegnet i Gavebogen. Man tør dog nu vistnok i ethvert Tilfælde gaa ud fra den Forudsætning, at det, som ikke er optegnet, er af forholdsvis mindre Betydning, og at Gavebogens Forfatter har medtaget alt det, hvorpaa der skulde lægges særlig Vægt¹⁾. Men naar man da lader Indløsningen af Ærkebispens Hovedlod imod Ejendommen i Aas ude af Betragtningen og nærmere undersøger de øvrige Velgjeringer, som opregnes, svinde disse, i det mindste tilsyneladende, ind til rene Ubetydeligheder. «Han gav Klostret», siges der, «Bispetienden af Toaker», men det vil vist kun sige, at han bekræftede det i Besiddelsen af denne Tiende; thi den var uden Tvivl allerede skjænket det af Ærkebisp Absalon, dog maaske saaledes, at denne Gave maatte bekræftes af de efterfølgende Ærkebisper af Lund²⁾. Hvad det næste Punkt angaaer, som nævnes i Gavebogen, nemlig at han fastsatte Grænserne for Marker og Skove i Toaker, da vil dette sige, at han som Opmand afgjorde nogle Stri-

Monast. Sor., der af Langebek betegnes som forsvunden, nu findes i d. Kgl. Bibl. gl. Kgl. Sml. 2485. 4., og at det indskudte Stykke om den senere Erhvervelse af Gods i Aas oprindeligt har haft en anden Plads i Originalen.

¹⁾ Udtrykket: *•et alia quam multa, quæ non sunt scripta etc.* findes ofte i Gavebøger fra Middelalderen, og er vist kun en staaende Formel, hvorved vedkommende Forfattere ville sikre sig imod Faren for at have glemt Noget. Jvnfr. Script. Rer. Dan. IV, 473.

²⁾ Thorkelin. Diplom. I, 73. Absalons Gavebrev er der henført til 1197. Jvnfr. Script. R. D. IV, 568 og Suhm, Hist. af Danm. VIII, 401, Anm. b., hvor dog A. Kall har forsøgt en anden Forklaring, hvorved han vil gjøre det sandsynligt, at Gavebrevet ved en Misforstaaelse er tillagt Absalon istedetfor Anders Sunesen.

digheder imellem Klostret og Bønderne i Toaker angaaende Grænseskjellene imellem deres Ejendomme¹⁾. At han ved sin Voldgiftskjendelse varetog Klosters Tarv, fortjente vel dettes fulde Tak og Anerkjendelse, men mon denne Velgjerning derfor havde Krav paa at nævnes iblandt dem, hvorpaa der skulde lægges særlig Vægt og som skulde mindes til evige Tider? Og naar det ligeledes berettes i Gavebogen, at han opmuntrede alle sine Brødre til at bygge Klosters Vandledning, lader det sig dog ikke nægte, at Æren og Berømmelsen for dette Arbejde nærmest maa tilkomme Brødrene, om han end ogsaa først har fattet Planen dertil og givet Stødet til dens Udførelse. Men selv om vi ogsaa gaa ud fra den Forudsætning, at Anders Sunesen virkelig har givet Klostret Tienden af Toaker, og selv om vi antage, at han ikke blot har opmuntret sine Brødre, men ogsaa har taget virksom Del i Udførelsen af det ovenomtalte Bygningsforetagende i Sorø, saa kunne de her opregnede Velgjerninger, som tillægges Anders Sunesen, og som skulle være et Vidnesbyrd om hans særlige Omhu for Klostret, dog ikke engang tilnærmelsesvis taale en Sammenligning med Absalons store Gaver, der gjorde Sorø til en af de rigeste Klosterstiftelser i Norden. Man maa nemlig ikke glemme, at Talen her er om Ærkebispens af Lund, Pavens Legat, Primas for Danmark og Sverig og i disse Stater den mægtigste efter Kongerne. Det maa dog altid vække Forundring, at han, der var i Besiddelse af saa rige Midler og af en saa udstrakt Myndighed, ikke paa en mere fremtrædende Maade har knyttet sit Navn til den Stiftelse, som hans Fædre havde grundlagt, og som hans rige og ansete Slægt havde udseet til sit Gravkapel.

¹⁾ Script. R. D. IV, 471—72.

Men Gavebogen nævner da ogsaa endnu en Velgjerning, som Anders Sunesen havde udvist imod Klostret; den er allerede foreløbigt berørt ovenfor, men maa her gøres til Gjenstand for en nærmere Undersøgelse, fordi det maaske er den, hvorpaa Hovedvægten skal lægges. «Han gav Klostret», siges der, «sin biskoppelige Værdigheds Tegn», og Ordene gjentages med nogen Forandring i Udtrykkene («*Pontificalia sua, videlicet insignia Pontificatus*»), som om der derved skulde antydes, at Læserens Opmærksomhed fortrinsvis ønskes fæstet paa denne Gave.

Førend vi gaae ind paa en nærmere Forklaring af de ovennævnte Udtryk, ville vi dog først undersøge, om vi ikke skulde kunne finde nye Bidrag til Belysningen af Anders Sunesens Forhold til Sorø Kloster hos hans nyeste Biograf, Kirkehistorikeren Fr. Hammerich. Men det vil imidlertid strax vise sig, at denne Forfatter netop, hvad dette Punkt angaaer, er meget uklar, og at han i det Hele taget har misforstaaet Gavebogens Ord. Efter at have omtalt, hvorledes Anders Sunesen ved Nedlæggelsen af sit Embede skjænker en stor Del af sit Jordegods og af sine øvrige Ejendele til Domkirken og Kannikerne i Lund, føjer han til: «Ogsaa Sorø Kloster, Familiens Gravkapel, blev betænkt. Tidligere havde han i Forening med sine Brødre ladet Munkenes Vandledning sætte istand, nu fik de hans bispelige Værdigheds Tegn og Jordegods i Aas med Stadfæstelse paa Bispetienden af Toaker til Løsning for en Del af sin Hovedlod»¹⁾. Hvad nu Vandledningen i Sorø angaaer, da maa man indrømme, at Forfatteren er i sin fulde Ret, naar han gaaer ud fra den Forudsætning, at den er anlagt eller idet mindste paabegyndt flere Aar, førend Anders

¹⁾ Fr. Hammerich: En Skolastiker og en Bibeltheolog fra Norden. Kbh. 1865, S. 114.

Sunesen fratraadte sit Embede, thi dengang vare de fleste af Sunesønnerne døde; men Gavebogen indeholder i øvrigt paa dette Sted Intet om, at det nævnte Arbejde kun skal forstaaes som en Istandsættelse af en ældre Vandledning¹). Alle de øvrige Velgjerninger, som tillægges Anders Sunesen, henfører Fr. Hammerich til det Tidspunkt, da Ærkebispnen nedlagde sit Embede, og han sætter dem alle i Forbindelse med Indløsningen af den ovenfor omtalte Hovedlod. Men herimod kan man dog rejse væsentlige Indvendinger. Det er sandsynligt og lader sig i ethvert Tilfælde ikke modbevise, at Indløsningen af denne Hovedlod først har fundet Sted, da Anders Sunesen trak sig tilbage fra Verden²), men her kan dog kun være Tale om en Indløsning imod Godset i Aas; thi hvad Toaker angaaer, da er det allerede tidligere paa et andet Sted i Gavebogen fremhævet, at Klosters Stridigheder med Bønderne begyndte efter Absalons Død. Denne Tidsbestemmelse er vistnok noget uklar, men det er dog ikke sandsynligt, at det er ret længe efter Absalons Død, at Bønderne have begyndt at rejse Vanskeligheder

¹) Da Anders Sunesen fratraadte sit Embede, var der foruden ham kun en Sunesøn levende, nemlig Jacob Sunesen († 1246). En Broder Torbern døde allerede 1195. Dersom alle Sunesønnerne have haft Del i Anlæggelsen af denne Vandledning, maa den altsaa være paabegyndt i det seneste i det sidstnævnte Aar. Script. R. D. IV, 545, Tab. IV, jvnfr. IV, 473: *Filii vero Sunonis ... fossatum aqueductus pro molendino Monasterii de majori parte fecerunt in suis sumptibus propriis etc.* At den nævnte Vandledning egentlig er Esbern Snares, og at Sunesønnerne kun skulde have udbedret den, fremgaaer heller ikke af det her anførte Sted. Jvnfr. J. B. Daugaard, Om de danske Klostre i Middelald. Kbh. 1830. 4. S. 257—58.

²) Gavebogens Ord: *... dilexit [Monasterium] in finem* synes Fr. Hammerich at opfatte saaledes, at han mener, at *finem* betegner det Tidspunkt, da Anders Sunesen nedlagde sit Embede. Naturligst vilde det dog vel være at fastholde Betydningen: *til Enden* som betegnende *det hele Liv igjennem*.

med Hensyn til Grænseskjellene imellem Ejendommene; thi det var sikkert kun Frygten for Absalon, der havde afholdt dem fra at gjøre det, saa længe han levede. Dengang, da Anders Sunesen afgjorde denne Strid, var det vist, at han gav Klostret Bispetienden af Toaker eller bekræftede den i Besiddelsen af den. Saaledes er det i det mindste naturligt at opfatte Forholdet efter Gavebogens Fremstilling¹⁾. Lige-
saa lidt indeholder Gavebogen nogen Antydning af, at de biskoppelige Insignier først ere blevne tillagte Klostret ved Anders Sunesens Fratredelse. Fr. Hammerich gaaer rimeligvis ud fra den Forudsætning, at disse Insignier kun ere en Erindringsgave, skjænket til Sorø for at gjemmes der som en Relikvie, da der jo ikke var nogen i Klostret, der maatte bruge dem²⁾. Men her finder vistnok en Misforstaaelse Sted. Gavebogens Ord, «Han gav Klostret sin biskoppelige Værdigheds Tegn», indeholde sandsynligvis noget langt mere, idet de uden Tvivl betegne, at Klostrets Abbed blev forlenet med disse Insignier, og at han fik Ret til at bære Mitra eller Infula (den biskoppelige Hovedbedækning), Dalmatica (den lange hvide Diakondragt, der i Romerkirken bæres over Alba og Stola), Sandaler, Ring og Handsker paa Festdage, i Processioner og paa Synoder. Han blev, — for at følge Datidens kirkelige Sprogbrug, — *mitratus* eller *infulatus*. Vi befinde os her paa et Omraade, hvor det paa Grund af mangelfulde Oplysninger ikke er

¹⁾ Script. R. D. IV, 471—72.

²⁾ I «En Skolast. og Bibeltheol.» S. 234, Not. 70 skriver Fr. Hammerich: «Estrups Absalon 181 ytrer den Formodning, at de Insignier fra Sorø, der udgives for Absalons, muligvis turde være Anders'; det er dem, som gjemmes paa nordisk Museum». Men hvorfor mon de ikke kunde være Abbedens? I Slutningen af Middelalderen var han dog *infulatus*, hvilket iblandt andet fremgaaer af Lage Urnes Synodalstatuter fra 1517. Jvnfr. N. Kirkehist. Sml. III, 289.

muligt at føre noget historisk Bevis. Men dersom Gavebogens Ord skulle forstaaes saaledes, som jeg her har forsøgt paa at forklare dem, saa har Anders Sunesen gjort noget for Sorø, der fortjener særligt at fremhæves. Medens Absalon udstyrede Klostret med det store Jordegods, har hans Efterfølger paa Ærkebispstolen da ligesom sat Kronen paa Værket, idet han forlenede Klostrets Abbed med en Herlighed, som paa den Tid vistnok var blevet meget faa af Rigets Abbeder tildel¹⁾. Han har da givet ham Rang lige efter de danske Bisper. Og dersom denne Forlening har fundet Sted, da Ærkebisen nedlagde sit Embede, eller, hvad jeg antager for sandsynligt, allerede nogle Aar tidligere, saa have vi sandsynligvis her en Forklaring paa, hvorfor Abbeden af Sorø i den senere Middelalder fik Overtaget over Abbeden af Esrom, der ellers efter Cistercienserordenens Regler lige fra Begyndelsen af var hans Overordnede, da Esrom jo var Moderkloster til Sorø, og hvorfor Abbeden af Sorø tidligt fik, saa at sige, fast Sæde i Rigets Raad lige efter Bisperne²⁾. Men det maa dog her først godtgjøres, at Cistercienserabbederne paa den Tid kunde være mitrati, og dernæst at Anders Sunesen ogsaa havde Ret til at forlene med Pontificalia.

¹⁾ Denne Forlening var en Hædersbevisning, som ikke stod i nogen Forbindelse med Exemptionen. Jvnfr. G. Phillips, Lehrbuch d. Kirchenrechts. 1. Abth. Regensburg 1859. S. 359 ff., hvor der ogsaa findes Oplysning om senere vedtagne Bestemmelser angaaende Ferskjellen imellem Bispernes og Abbedernes Insignier.

²⁾ Jvnfr. Fr. Münter, Den danske Reform. Hist. I, 109 og 114, L. Helveg, Kirkehist. til Reform. II, 431 (jvnfr. I, 546), Hist. Tidsskr. I, 275 og Script. R. D. V, 458. Det er iøvrigt ret mærkeligt at se, at Abbederne af Sorø senere hen i Middelalderen skrive sig i deres Sigiller: *•Dono Dei Abbas de Sora•*. Denne usædvanlige og meget fordringsfulde Betegnelse bruges allerede 1402 af Abbed Niels Clemensen og blev vistnok brugt af alle hans Efterfølgere.

Allerede i Slutningen af det 10de Aarhundrede fik nogle Abbeder Ret til at bruge Pontificalia (Episcopalia indumenta, Insignia eller Ornamenta pontificalia)¹). Men denne Ret var dog endnu meget begrænset dels med Hensyn til de Insignier, som maatte bruges, og dels med Hensyn til Tid og Sted, hvor de maatte bruges. I de fleste Tilfælde omfattede Forleningen med disse Herligheder endnu kun Dalmatica og Sandaler, medens Retten til at bære Mitra, maaske paa en enkelt Undtagelse nær, dengang ikke var naaet længere ned end til Bisperne. Men allerede under Gregor VII's nærmeste Efterfølgere bleve ikke faa Abbeder forlenede med Mitra, iblandt disse f. Eks. Abbeden af Cluny (1088); men han synes rigtignok i den første Tid at have haft Vanskelighed ved at hævde denne Ret; thi i Løbet af ganske faa Aar blev der udstedt ikke mindre end fire Pavebreve (1095, 1109, 1114 og 1118), der bekræftede den tidligere erhvervede Forlening²). Den Omstændighed, at Cistercienserordenen fremtraadte i skarp Modsætning til Clunyacenserne, og netop i denne Periode i forholdsvis kort Tid vandt langt større Anseelse end disse, gjør det lidet sandsynligt, at den skulde være bleven udelukket fra denne

¹) Man vil kunne finde et rigt Materiale til en Undersøgelse om Forleningen med Pontificalia hos Ph. Jaffé. *Regesta Pontificum Rom. ab cond. eccles. ad 1198.* Berlin 1851. 4., fortsat af Aug. Potthast (ab ann. 1198 ad ann. 1304) Vol. I—II. Sst. 1874—75. 4. Jvnfr. ogsaa E. Fr. Dronke, *Codex Diplom. Fuldensis.* Cassel 1850. 4, S. 318, 328—30, 357—58. Det bliver fremhævet som en særlig Udmærkelse, naar Lucius III 1184 sendte Abbeden af Reinhardsbun en Mitra *de capite suo assumpto*. Jaffé, *Reg. Pont. Rom.*, S. 847 (Nr. 9645), eller naar Alexander IV 1255 forlenede Abbeden af Klostret St. Bertini med Pontificalia og dertil føjede en Gave af en kostbar Ring *cum Rubino pulcherrimo balaeisio*. Potthast, *Reg. Pont. Rom.* II, S. 1292 (Nr. 15673).

²) Jaffé, *Reg. Pont. Rom.*, S. 450 (Nr. 4025), S. 462 (Nr. 4157), S. 499 (Nr. 4631), S. 507 (Nr. 4743) og S. 525 (Nr. 4907).

Udmærkelse, forudsat at dens Ordensregler da ellers tillod den at bruge disse Insignier. Vi mangle da heller ikke Beviser for, at den nævnte Herlighed er bleven den tildel. Saaledes fik Abbeden i det tyske Cistercienserkloster Amelunxborn allerede 1129 Ret til at bruge Mitra, Dalmatica, Sandaler og Ring, og den samme Ret fik flere spanske Klostre af samme Orden noget senere i det 12te Aarhundrede. Men i øvrigt synes Cistercienserne ikke at have vist særlig Tilbøjelighed til at søge denne Udmærkelse, hvilket maaske har sin Grund deri, at de holdtes tilbage af Hensyn til den hellige Bernhard af Clairvaux, der i sine Breve ofte advarede imod denne Verdslighed, som saa lidet stemmede med Ordenens strænge Løfter¹). I det 15de Aarhundrede kunde de fleste større Munkeordener uden stor Vanskelighed erhverve sig Ret til at bruge Pontificalia. Dengang var den tilfals i Rom, naar man blot havde de tilstrækkelige Midler til at købe den for.

De fleste Forleningsbreve, for saa vidt, som de hidtil ere forefundne og trykte i de nyere Kildesamlinger, synes, hvad Pontificalia angaaer, at gjælde Augustinerne og de egentlige Benedictinere, medens de ere langt sjældnere for de andre Ordeners Vedkommende. Dog maa det bemærkes, at Præmonstratenserordenens Abbeder vistnok havde denne Ret lige fra Ordenens Indstiftelse af (1120), men at de i Slutningen af det 12te Aarhundrede for en Tid have givet Afkald paa den²). Alle Abbeder eller Forstandere for de regulære Kanniker efter Augustins Regel fik Ret til denne Herlighed i Midten af det 13de Aarhundrede (maaske allerede 1238).

¹) Jo. Geo. Leuckfeld, *Antiqvit. Michaelsteinenses et Amelunxbornenses* etc. Wolfenb. 1710. 4. 2. Abth. S. 24—25.

²) Potthast, *Reg. Pont. Rom. I*, S. 17 (Nr. 162).

At Abbeder af Cistercienserordenen have brugt Pontificalia, og at flere af dem have gjort det uden at være forlenede dermed, fremgaaer ogsaa af Forhandlingerne paa Generalkapitlet i Citeaux 1451, hvor det blev vedtaget, at der skulde undersøges, om de Abbeder, der vare *mitrati*, ogsaa havde Ret til at være det¹⁾. Ordenen fik senere denne Ret for alle sine Abbeder ved en Pavebulle af Innocens VIII, dat. d. 9de April 1489. Det fortælles i Ordenens Annaler, at den nævnte Pave en Tid lang tænkte paa at opløse den paa Grund af dens store Udskejelser, men at den desuagtet fik Bekræftelse paa alle sine Privilegier 1487 — rigtignok imod en meget høj Betaling. Det er da vel ikke sandsynligt, at den er kommen billigere til Bullen fra 1489²⁾.

Den Omstændighed, at der for Nordens Vedkommende, i det mindste ikke hidtil, saa vidt jeg ved, er blevet fremdraget noget Pavebrev, hvori der tildeles Abbeder Ret til at bruge Pontificalia, har maaske sin Grund i, at man ikke behøvede at søge til Rom for at faa denne Herlighed, men kunde faa den ad anden Vej, nemlig hos Ærkebisper i Lund³⁾. Hvad Anders Sunesen angaaer, da er der vistnok

¹⁾ Edm. Martene et Ursin. Durand, Thesaurus novus Anecd. Tom. IV, 1615.

²⁾ Asc. Tamburini: De jure Abbatum et aliorum prælatorum. Lyon 1640. Fol. Tom. I., Disp. XX, Qvæst. I, Pag. 343 og 345; Angel. Manrique, Cisterc. Annal. Lyon 1642. Fol. Tom. I., 486—87; Fr. Winther, Die Cistercienser d. nordöstl. Deutschlands III, 350 (efter Chron. Campense).

³⁾ Foruden det her anførte Sted af Script. R. D., hvor Pontificalia nævnes, er der, saavidt jeg ved, kun et Sted i denne Kildesamling, hvor de omtales, uden at dog selve Udtrykket bruges, nemlig Tom. III, 176, hvor det siges, at en Abbed, der i øvrigt ikke var fra noget dansk Kloster, fik Ret til at bære Mitra, o. s. v. I Norske Diplomatarium VII, 16, haves et Brev af 22de April 1247 fra Pave Innocens IV, der giver Abbeden af Jona Ret til at bruge Pontificalia.

intet, der berettiger til at tvivle om, at han har haft Fuldmagt til at forlene med Pontificalia. Allerede 1204 fik han en Legats Magt til paa Pavens Vegne i sin Provins at oprykke, nedbryde, opbygge og plante til Guds Ære. 1212 og 1213 betegnes han udtrykkeligt i Pavebreve som pavelig Legat. 1217 fik han de tidligere givne Rettigheder bekræftede og udvidede, og dertil føjedes der en Fuldmagt til i den danske og svenske Kirke som pavelig Vikar at afgjøre adskillige Sager, som Paven ellers forbeholdt sig selv. Men det er i det Hele taget ikke let at bestemme, hvilke Sager Paven i det 13de Aarhundrede havde forbeholdt sig at afgjøre for den nordiske Kirkes Vedkommende; thi denne indtog jo dengang en langt friere Stilling overfor Pavestolen end de andre Landskirker, der laa Rom nærmere. De lundske Ærkebisper lode sig ikke engang ordinere i Rom før end i Slutningen af det 13de Aarhundrede¹).

Da det nu imidlertid, som ovenfor bemærket, er umuligt at føre noget Bevis for, at Anders Sunesen virkelig har givet Sorø den ovennævnte Forlening, maatte det jo synes ørkesløst at føre Undersøgelsen videre og spørge, hvornaar da denne Forlening kunde have fundet Sted. Men det maa dog tilføjes, at der var en særlig Anledning for Ærkebisperen netop i de nærmeste Aar før det Tidspunkt, da han nedlagde sit Embede, til at yde Klostret denne Æresbevisning, saa meget mere, som han derved viste en Gunst imod sin egen Slægt. Medens Klostret hidtil lige siden sin Nystiftelse ved Absalon havde været styret af Udlændinge, Englændere eller Tyskere, fik det 1214 en

¹) Regesta Dan. I, Nr. 535 og 537, Diplom. Svec. I, 165 ff., 169, 174, 190—94, L. Helveg, Kirkehist. til Reform. I, 514. Den første lundske Ærkebiskop, der hentede sin Ordination i Rom, var Thrugot Thorstensen (1278), under Nicolaus III. Anf. St. II, 39.

Abbed, der ikke blot var Dansk af Fødsel, men ogsaa af Sunesønnernes egen Æt, nemlig Atto eller Otto, der styrede det fra 1214 til 1220. Han havde tidligere været Munk i Sorø og havde desuden gjort sig fortjent ved at skjænke det den første Pitanse (en Forøgelse af de sædvanlige, daglige Munkeretter). Da han indgav sig i Klostret, havde han nemlig givet sin Gaard i Vemmeløse med alt rørligt Gods deri til et aarligt Gjæstebud i tre Dage paa Marie Renselsesfest¹⁾.

Førend vi forlade denne Undersøgelse, der væsentligt har samlet sig om et Par enkelte Udtryk, som ikke mere vende tilbage i Sorø Klosters Historie, maa jeg endnu hen-vise til et andet Udtryk, der angaaer samme Kloster og ligeledes kun findes en eneste Gang i dets Historie, nemlig: «*Sacellum Episcopi*», som nævnes iblandt de Bygningsdele, der tilintetgjordes ved den store Klosterbrand i Sorø den 13de Maj 1247²⁾. Ingen synes at have været i Tvivl om, hvorledes Sacellum skal oversættes, idet man har forudsat, at det ikke kan forekomme i anden Betydning end den overførte, der jo vistnok ogsaa, det maa indrømmes, er den almindeligste, nemlig i Betydningen af et Kapel. L. N. Høyen

¹⁾ Script. R. D. IV, 500, 535, 555.

²⁾ Script. R. D. IV, 535: *Corripuitque infelix illud incendium omnes totius Monasterii domos et officinas, nempe Ecclesiam, utrumque Dormitorium, Monachorum videlicet et Conversorum, Dicersorium hospitum majus et minus, Ambitum Claustris, Infirmitorium Monachorum et Conversorum, Pistrinum, Braxatorium, Domum Vestiarii (som Variant: Vestiariam), Domum Subcellerarii (som Variant: Subcellerariam), adhuc Sacellum Episcopi, Domum Sacrarii, Cameram Cellerarii, atque omnes domos tam Fabricæ quam Horti una cum domo Tectoris et Stabulo eorum, porta et grangia atque domo hauriendis aquis deputata mira rotarum structura. Eodem etiam incendio periit Molendinum quatuor rotis absolutum simul cum eorum mola, etc. Jvnfr. J. B. Daugaard, Om de danske Klostre, S. 249.*

har 1846 i: «Nogle Bemærkninger om Sorø Kirkes Alder og Bygningsstil» ogsaa lejlighedsvis omtalt den gamle Kirke i Sorø, som blev bygget samtidigt med Klosters Grundlæggelse. «Denne gamle Kirke», siger han, «er sikkert den samme, som i Absalons Testamente kaldes *Capella de Sora* og i Opregnelsen af Brandens Ødelæggelse 1247 *Sacellum Episcopi*»¹⁾. At *Capella de Sora* er en Betegnelse for den gamle Kirke, er en Antagelse, hvorom der vist ikke er delte Meninger, men at det er det samme som *Sacellum Episcopi*, er meget tvivlsomt. Høyen synes ogsaa selv at være bleven noget betænkelig ved denne Paastand, og nogle Aar senere udtrykker han sig mere forsigtigt. «Det er ikke umuligt», siger han nu, idet han omtaler *Sacellum*, «at det er den gamle Kirke»²⁾. Men han nærer ingen Tvivl om, at Talen her er om et Kapel. Vi ville nu, idet vi forsøge paa at finde en anden Forklaring deraf, se, hvilken Plads det indtager i Rækkefølgen af de Bygningsdele, der omtales som tilintetgjorte ved Branden. Først nævnes Kirken som Midtpunktet for det religiøse Liv i Klostret, derefter Munkenes og Conversernes Sovesale, der vistnok af Hensyn til de natlige Bedetimer stode i den nøjeste Forbindelse med Kirken, den større og mindre Gæstesal, hvor de fremmede modtoges, Klosteromgangen og Sygestuerne; derpaa opregnes de Bygningsdele, hvor man tilvejebragte eller bevarede det, som horte med dels til den daglige Husholdning og dels til Tilfredsstillelsen af de mange forskellige Krav, som det religiøse Liv eller Klosterlivet overhovedet maatte stille. Her nævnes da Bagerset, Bryggerset, Klædegjemmerens

¹⁾ N. hist. Tidsskr. I, 254—55.

²⁾ Danske Mindesmærker, udg. af C. F. Holm, H. Hansen, C. F. Herbst, N. Høyen o. fl. Kbh. 1869, S. 77.

Kammer¹⁾, Underkjældermesterens Kammer, *Sacellum Episcopi*, Sacristiet og Kjældermesterens Kammer. Sidst i Rækken følger nu, hvad vi ville kalde Udhusene; alle Smedie- og Havehusene, Væverens Hus o. s. v. Bliver man dog ikke forundret ved her at finde Biskoppens Kapel inde midt imellem Klædekamrene? Høyen, der altid saa sig godt for, har maaske dog her i dette Tilfælde forset sig paa Bygningsdelenes Ordning og Fordeling i et eller andet Cistercienserkloster i Udlandet og derefter udkastet et Billede, der kunde passe paa det nye Kloster i Sorø saaledes, som det fremtraadte efter Branden, men som der ingen Grund er til at overføre paa det gamle, der i sin Udvikling maa have været afhængig af mange forskellige Tilfældigheder. «Den lange Opregning af Bygninger», siger den nævnte Forfatter, «giver om ikke et fuldstændigt, saa dog et ret godt Overblik over Klosters daværende Omfang og Betydning, men man maa selv gjøre sig den Ulejlighed at udskille det, der hørte til de forskellige Afdelinger. Til Gudstjenesten hørte Kirken og Biskoppens Kapel; til Brødrenes Bolig hørte Munkegangen, Sovesalen, Sacristi og Klædekammer, Kjældermesterens og Underkjældermesterens Værelse. En anden Afdeling bestod af saadanne Bygninger som Brødrenes Sygestue, Conversernes Sovesal og Sygestue og de to Gjæsthuse, det større og det mindre. En tredie Afdeling omfattede endelig alle Økonomibygningerne, Bageri og Bryggeri, Væveri og Hestemølle (formodentligt Valkemøllen til det i Klosteret vævede Uldtøj), Brøndhus, Vandmølle o. s. v.» Saaledes forklarer altsaa Høyen Stedet²⁾. Man maa dog spørge, om det ikke er sandsynligt, at man

¹⁾ Ved «*Domus*» maa man her ikke tænke paa en selvstændig Bygning, men paa et enkelt, større eller mindre, afdelt Rum.

²⁾ Anf. St. S. 75.

ved at følge hans Anvisning vil komme til at gjøre Vold paa Teksten. Har man ikke en vis Forpligtelse til at gaa ud fra, at der ligger en fornuftig Tanke til Grund for den Orden og Rækkefølge, hvori de ovennævnte Bygningsdele opregnes, og maa man ikke under denne Forudsætning først forsøge paa at forklare de enkelte Udtryk ud af den Sammenhæng, hvori de staa? Hvad nu Udtrykket *Sacellum Episcopi* angaaer, da synes det naturligst at antage, at det betyder et Opbevaringssted, hvori noget gjemmes. Det er jo henlagt imellem Underkjældermesterens Kammer og Sacristiet¹⁾. Dets oprindelige Betydning som Formindskelsesnavn af *Saccus* (*Fiscus*: Pengekasse, Skatkammer), nemlig Betydningen af et Skrin eller en Kiste, giver ogsaa her god Mening i Teksten. Ofte bruges dette Udtryk til at betegne et Gjemme for Relikvier eller lignende værdifulde Ting²⁾. Men maaske ere vi da her atter komne tilbage til det oprindelige Udgangspunkt for vor Undersøgelse, nemlig *Insignia Pontificatus*. Det kunde jo være muligt, at *Sacellum Episcopi* netop er Opbevaringsstedet for den biskoppelige Værdigheds Tegn, som Ærkebisp Anders Sunesen i sin Tid havde skjænket Sorø Kloster. Men forholder det sig saa, er det ogsaa rimeligt, at disse ere blevne tilintetgjorte ved Branden 1247³⁾.

¹⁾ I de mindre Abbedier nøjedes man med en Kjældermester, i de større havde man tillige en Underkjældermester, der havde Opsigt med Kjøkkenet, og under hvem der stod en *Refeclorarius* (Dugsvend). I Underkjældermesterens Kammer gjemtes formodentlig de forskjellige Kjøkkenredskaber og hvad der hørte med til Borddækningen o. s. v. I Sacristiet gjemtes de hellige Kar, Processionsstave, Røgelsekar o. s. v.

²⁾ Du Cange, *Glossarium mediae et infimæ Latinitatis*, digessit G. A. L. Henschel, Tom. VI, 8—9, jvnfr. Tom. II, 125 (*Capella*) og Tom. III, 829 (*Infula*).

³⁾ *Supradicte officine et domus cum universa earum supellectili penitus consumpte sunt etc.* *Script. R. D.* IV, 535.

2.

Sorø Klosterkonvents Sigil.

I Museet for nordiske Oldsager i Kjøbenhavn findes iblandt flere Sigiller fra Middelalderen ogsaa Stempleet til Sorø Klosterkonvents Sigil tillige med en Gibsafstøbning af selve Sigillet. Dette viser den hellige Jomfru siddende paa en Bænk med Barnet paa Armen og holdende i sin højre Haand en Blomstertængel, i hvis Top der flager en Fugl. Hun bærer Krone, og baade hun og Barnet have Glorie om Hovederne. Sigillet har følgende Omskrift med Majuskler: «*Sigillum Monasterii Scte Marie in Sora*». Det er i Museet henført til Tidsrummet 1030—1300. Majuskelskriftens Karakter og den Omstændighed, at Billedet er meget tungt og raat i sin Udførelse, kunde maaske gjøre det sandsynligt, at Sigillet lod sig henføre til det nævnte Tidsrum, men maa dog vist i saa Henseende være meget forsigtig med de Slutninger, man vil drage, da det vel kunde tænkes, at man her kunde have at gøre med en senere Efterligning af et ældre Forbillede. Man kan nu imidlertid ogsaa af andre Grunde temmelig sikkert paastaa, at Sorø Klosterkonvent ikke har haft noget Sigil i det omtalte Tidsrum. Cistercienserordenens Regler forbød det idetmindste at bruge et saadant.

Naar man tager sit Udgangspunkt fra de Aktstykker, ved hvilke der endnu findes eller tidligere fandtes Sigiller — vi forudsætte da i det sidste Tilfælde, at de ere bevarede i Aftegning — kan man vist ikke paavise saadanne fra noget Klosterkonvent i Norden før Midten af det 13de Aarhundrede. Det ældste, som haves, er, saa vidt jeg veed, fra 1253 og henføres til det svenske Nonnekloster Gudhem i Vestergöthland. Noget senere i samme Aarhundrede haves

Sigiller fra flere Klosterkonventer i Roskilde, nemlig fra St. Clara Nonnekloster (1263 og 1268), fra Franciscanerklostret (1263) og fra St. Marie Nonnekloster (af Langebek, vistnok med Urette, henført til Tiden omkring 1260). Naar vi dertil føje Sigiller fra Benedictiner Nonneklostret i Byrthinge (1268), fra Sortebrødreklostret i Sigtuna (1286), fra Cisterciensernonnerne i Skokloster (1291), fra Sortebrødrene i Skeninge (1292), fra Franciscanerklostret i Treleborg (1291) og fra samme Ordens Kloster i Kjøbenhavn (1296), have vi omtrent naaet Tallet paa de Sigiller, som idetmindste for Øjeblikket lade sig paavise for Nordens Vedkommende fra det 13de Aarhundrede¹⁾. Dermed er der naturligvis ikke paastaet, at der ikke har været brugt Sigiller af Konventer længe før 1253. Det maatte vel endog betragtes som et mærkeligt Held, om man netop havde fundet de ældste. I Begyndelsen af det følgende Aarhundrede møde de langt talrigere frem, men endnu dog kun repræsenterende Benedictiner-, Præmonstratenser-, Dominikaner- og Franciscanerkonventerne. Maaske er det de to sidstnævnte Ordener, der i det Hele taget først have begyndt at føre Konvents-sigiller. Før 1330 troer jeg derimod ikke, at man kan paavise Sigiller, der lade sig henføre til Konventer af Cistercienserordenen — jeg maa dog her strax tilføje, at Talen her kun er om Munkeklostrene. Man vilde nemlig ellers kunne rejse den Indvending, at tre af de ovennævnte Sigiller lode sig anvende som Beviser imod denne Paastand, dersom den skulde gjælde alle Cistercienserklostre, idet de henføres til tre Nonneklostre af denne Orden. Det ældste Sigil fra

¹⁾ Sigillet fra Marie Nonnekloster i Roskilde findes iblandt Langebeks Aftegninger af Sig. i Gehejmearkivet. Med Hensyn til de øvrige Sigiller henvises til Thorkelins Diplom. I, Tab. VII og Br. E. Hildebrands Svenska Sigiller. Stockholm 1862—67. Fol. I. 2 Serie.

et Klosterkonvent i Norden, som lader sig paavise, henføres, som ovenfor vist, til Nonneklostret Gudhem i Sverig. Man antager i Almindelighed, at dette Kloster skal henregnes under Cistercienserordenen, og det forholder sig vist ogsaa saaledes, hvad angaaer Tidsrummet efter 1270; tidligere hørte det uden Tvivl til en anden Orden¹⁾. Men det er dog ikke her muligt at føre noget afgjørende Bevis for, hvornaar Overgangen er skeet. Den første Gang, da det bestemt henføres til den førstnævnte Orden, er 1274²⁾. Da Sigillet, som tillægges dette Kloster, er brugt allerede 1253, synes Vanskeligheden altsaa foreløbigt hævet paa dette Punkt, men dertil kommer ogsaa, at det kun er ved en Gjetning, at det er blevet henført til Gudhem. Omskriften er nemlig paa et ubetydeligt Brudstykke nær gaaet tabt og kan altsaa ingen Oplysning give³⁾. Større Vanskelighed frembyder derimod Marie Nonnekloster i Roskilde, især dersom det vedkommende udaterede Aktstykke, hvortil Sigillet hører, skal henføres til den nærmeste Tid omkring 1260, saaledes som Langebek antager; thi ved denne Tid hører dette Kloster sikkert nok til Cistercienserordenen, og det maa forudsættes, at det allerede har antaget denne Ordens Regler 1176 under Biskop Absalon. I fire Pavebuller fra Alexander IV betegnes det ogsaa 1257 som et Cistercienser Nonnekloster. Men det er uden Tvivl rigtigere, som ogsaa Suhm gjør, at henføre dette Aktstykke til 1291. Det handler nemlig om et Mageskifte, der er foretaget imellem Priorinden Æthele og Fruerne i Marie Nonnekloster paa den ene

¹⁾ Petr. Wieselgren, *De Claustris Svio-Gothicis*. Lond. Goth. 1832. 4. I, 62, 93.

²⁾ *Diplom. Svec.* I, 351, 455, 474.

³⁾ Se Br. E. Hildebrands Bemærkning om dette Sigil i hans *Svenska Sigiller* I, 2. Serie, S. 5.

Side og Abbedissen Margrete tillige med Sostrene i St. Claræ Kloster paa den anden Side. Aarstallet 1291 passer nemlig paa de to nævnte Forstanderinder¹⁾. Her er der imidlertid den Mærkelighed, at Æthele kaldes Priorinde, medens Forstanderinderne for Cisterciensernonnerne ellers have Titel af Abbedisser. Vi have iøvrigt ingen Oplysninger om Marie Klosters indre Organisation, der kunne vejlede os her. Men vi ville i denne Henseende henvise til dets Datterkloster i Bergen paa Rygen, fordi dette med Hensyn til Organisationen frembyder nogle Ejendommeligheder, der muligvis kunde være af Betydning for den foreliggende Undersøgelse. Konventet i Bergen hentedes 1193 fra Marieklostret i Roskilde, og skjøndt det sidstnævnte Kloster allerede 1176 var gaaet ind under Cistercienserordenen, holdt hint sig dog til Benedictinerordenens Regler og sluttede sig først senere til Cistercienserordenen. Denne Tilslutning stadfæstedes i en Bulle af Innocens IV 1250. Forstanderinden betegnes i Bullen som Abbedisse, og hun fører endnu denne Titel 1289, men fra den Tid af forsvinder den; nu kaldes hun Priorinde (*Priorissa dominarum in Monte*). Hun valgtes i Reglen imellem seks af de ældste Nonner, de saakaldte Oldfruer (*Oldfruwen*) i Overværelsen af det samlede Konvent og indsattes, som det synes, uden at nogen egentlig Stadfæstelse af Valget gjordes fornøden²⁾. Man kan nu her indvende, at saadanne Afgivelser vistnok ofte have fundet Sted i de forskjellige Ordener, især her i Norden, og at de altsaa for saa vidt have mindre at betyde. Men her frembyder netop Konventets Sigil en Mærkelighed, som maa fremhæves. Det

¹⁾ J. B. Daugaard, *Danske Klostre*, S. 171 ff. og 181, Thorkelin, *Diplom.* I, 219—21. Suhm, *Hist. af Danm.* XI, 107—8.

²⁾ J. B. Löffler, *Bergen Klosterkirke paa Rygen*, særsk. *Aftr. af Aarb. f. nord. Oldk. o. Hist.* 1873, S. 9—12.

lader sig, maaske første Gang, paavise ved et Aktstykke fra 1289 og bærer følgende Omskrift: «*S. Capituli de Monte Beate Marie in Rvia*», en usædvanlig Betegnelse for et Konvent af Cistercienserordenen. Men hvilket Billede viser da Sigillet? Billedet af Pave Lucius, han, der var Roskilde Stifts særegne Skytshelgen! Jomfru Marie har maattet vige Pladsen for denne Helgen¹⁾. Man skal vist næppe ellers paavise noget saadant Sigil fra et Konvent af Cistercienserordenen. Vender man sig nu til Marie Klosters Konvents-sigil fra 1291, vil man se, at det vel bærer Jomfru Maries Billede, men at Sædet, hvori hun sidder, er prydet med to Taarne, der, naar man sammenligner dem med Taarnene i Roskilde Domkapitels Sigil, minde om St. Lucii Kirke. Mon dette ikke vil sige, at disse to Klostre, Moder og Datter, paa denne Tid danne to frie Konventer, som have søgt Tilslutning til Roskilde Domkapitel? Er denne Forklaring rigtig, saa er altsaa ogsaa her Vanskeligheden hævet. Men den vender dog atter tilbage med Sigillet fra Skokloster i Sverig. Da der imidlertid her ikke er stor Sandsynlighed for, at den vil kunne fjernes, er der ingen Grund til at forfølge Undersøgelsen paa dette Punkt videre, men det kan dog tilføjes, at det turde være muligt, at Nonneklostrene i det Hele taget aldrig have knyttet sig saa nøje til de Munkeordener, hvortil de sluttede sig, at de i et og alt have fulgt de vedkommende Ordensregler²⁾. Anderledes forholder det sig derimod med Munkeklostrene af Cister-

¹⁾ Meklenb. Jahrb. XI. Jahrg. 1846, S. 279—80; Henry Petersen, En Relikvie af Rosk. Domkirkes Skytshelgen, Pave Lucius. Særsk. Aftr. af Aarb. for nord. Oldk. o. Hist. 1874, S. 5 og 11.

²⁾ Petr. Wieselgren, De Claustris Svio-Gothicis, II, 27 og 60. Om Cisterciensernonnernes særegne Stilling til Ordenen og til Generalkapitlet findes en Bemærkning hos Fr. Winter, die Cistercienser des nordöstl. Deutschlands. II, 105—6.

cienserordenen. Bestemmelserne angaaende Sigillerne ere klare nok, og der er ingen Grund til at gaa ud fra, at de ikke skulde være blevne overholdte i det 12te og 13de Aarhundrede, saalænge Konventerne ikke endnu havde frigjort sig fra det Underordningsforhold, hvori de stode til deres Abbeder¹⁾. Konventssigillerne ere jo netop selv Vidnesbyrd om, at denne Frigjørelse har fundet Sted. Abbederne havde Eneret til at føre Sigil, og dersom Konventerne havde tiltaget sig denne Ret, vilde det have været et Overgreb, der sikkert vilde være blevet paatalt paa Generalkapitlet i Citeaux. Men der rejstes aldrig Klager derover.

I en Pavebulle af Gregor IX fra Aaret 1234 siges det udtrykkeligt, at det lige fra Cistercienserordenens Stiftelse af har været befalet, at der i Klostrene kun maatte være ét Sigil, der skulde føres af Abbeden, og som han og Konventet skulde bruge i Fællesskab. Men naar der her henvises til Ordenens ældste Bestemmelser, kan der dog vist ikke dermed menes Charta Charitatis (Ordenens ældste Lovbog fra 1118); jeg har idetmindste ikke kunnet finde nogen Oplysning angaaende Sigillerne deri, men der er vist tænkt paa senere tilføjede Tillæg til denne Lovbog²⁾. Af For-

¹⁾ •L'abbé seul avait un sceau, et la communauté n'en avait point. Au douzième siècle, au treizième on voyait dans toute l'Europe les communautés bénédictines, les Chapitres cathédraux s'affranchissant de la subordination primitive, faire usage de sceaux distincts de ceux des Abbés et des évêques. •Que toute communauté qui a un sceau le brise•, dit un statut du Chapitre général de Citeaux en 1218. C'est seulement au quatorzième siècle que cette prohibition fut levée. Les sceaux des communautés devaient représenter l'image de la sainte Vierge (Libell. Novell. defin. cist. Dict. IX, Cap. I, ap. Nom. Cist., pag. 640. Cette décision date de 1550)•. M. H. D'Arbois de Jubainville: Études sur l'état intérieur des abbayes cisterc. et principalement de Clairvaux. Paris 1858. 8. S. 158—59.

²⁾ Angel. Manrique. Cisterc. Annal. Tom. IV., Lugd. 1659, S. 472. I P. II. Bars Gesch. der Abtei Eberbach, I. Bd. Wiesbaden 1855. S.

handlingerne paa Generalkapitlet fra Aar 1200 sees det, at der har været Strid om Sigillerne, men der er udelukkende kun Tale om Abbedernes, og det bestemtes i den Anledning, at de kun maatte bære et simpelt Billede af Abbeden med Abbedstav i Haanden. 1218 finder der atter lignende Forhandlinger Sted, og det forbydes Abbederne at have to Sigiller. Men ved denne Lejlighed befales det tillige, at ethvert Konvent, som har sit eget Sigil, skal sønderbryde det. Her er altsaa dog Tale om Konventssigiller, men det er sandsynligt, at der hermed er ment Sigiller, som de vedkommende Konventer have ført tidligere, førend de gik over til Cistercienserordenen. 1238 og 1257 tages der ligeledes nye Bestemmelser om Sigiller, men kun om Abbedernes, og Konventernes nævnes ikke. Først 1318 fik Generalkapitlet sit eget Sigil, medens dets Vedtægter tidligere havde haft fuld Gyldighed, naar de vare forsynede med Abbeden af Citeaux's Kontrasigil. 1340 forhandlede der igjen om Sigiller, men dengang førtes der Klager over Abbedisser, der nægtede deres Konventer Ret til at føre saadanne¹⁾. Ved denne Tid maa der altsaa være vedtaget nye Bestemmelser angaaende denne Sag. Alle Efterretninger tyde ogsaa paa, at Konventerne have faaet Ret til at føre Sigil omtrent 1330. Bestemmelserne fra Generalkapitlets Forhandlinger

findes S. 677 en gammel tysk Oversættelse af Charta Charitatis, Cap. I., Distinct. IX: *• Von den Ingesyegeln und von der Versigelnung der brieff •*, hvori det iblandt andet hedder: *• Der Convent sal eyn eygen siegel han •*. Men her have vi at gjøre med et senere Tillæg til Lovbogen, der under Navn af *• Clementina •* blev stadfæstet af Pave Clemens IV 1265. De anførte Ord bevise dog ikke, hvad de skulle; thi Nægtelsen mangler. Maaske skal der istedetfor *eyn* læses *neheyn* (nullum) eller *keyn*.

¹⁾ Edm. Martene et Urs. Durand, Thesaur. nov. Anecd. Tom. IV, 1294, 1322, 1420 (1520), Fr. Winter, Die Cisterc. des nordöstl. Deutschl. III, 269 og 298.

for dette Aar have endnu, og deri findes ikke nogen Oplysning derom, derimod ere de meget ufuldstændige tilstede for en Række Aar før og efter 1330. Men hvad der i disse Aar er blevet vedtaget i Citeaux, samledes kort efter i et Tillæg, som føjedes til Ordensreglerne under Navnet: «Benedictina» og stadfæstedes af Pave Benedict XII 1334. Deri findes følgende Bestemmelser, som jeg her meddeler i en gammel tysk Oversættelse af Ordensreglerne. «En alle Syegel des convents» siges der, «Sal man drucken unser lieben frawen bilde und Soliche Syegel Sal sin von copher Und das Selbe siegel sal behut werden von den personen durch die das gelt behüt wirt»¹⁾. Allerede inden 1334 møde vi Sigiller fra Cistercienserkonventer. Fra 1332 have et saadant fra Konventet i Klostret Eberbach i Rheingau, og fra omtrent samme Tid forekommer et lignende fra Konventet i et andet tysk Kloster, Pforta. I et Aktstykke fra det meklenborgske Kloster Doberan, dat. d. 9de Juni 1332, siges der udtrykkeligt, at Abbedens Segl alene er vedhængt, fordi Konventet intet har («eo quod conventus sigillum non habeat»). Men allerede d. 11te Maj 1337 have et Konventssigil fra dette Kloster, der vel altsaa er stukket kort før det sidstnævnte Aar, og lige i Begyndelsen af samme Aar har Klostret Dargum ligeledes udstedt et Aktstykke, som det har forsynet med sit Konventssigil²⁾. Der lader sig altsaa opstille Exempler nok paa, at Cistercienserkonventerne have ført Sigil ved det ovennævnte Tidspunkt, men for

¹⁾ P. H. Bär's Diplom. Gesch. d. Abtei Eberbach. I, 687 ff., II, 398 ff. Eberbachs Konventssigil findes paa Titalkobberet til II. Bd. 1353 omtales i Klostret Pforta den, som havde den femte Nøgle til det Gjemme, hvori Stemplet til Konventssigillet laa. G. A. Wolff, Chronik des Klosters Pforta. II. Bd. Leipzig 1846, S. 467. Klostrets Konventssigil findes som Titalkobber i sidstnævnte Skrifs I. Bd.

²⁾ Meklenburg. Urkundenbuch. IX, 11 og 40.

1330, troer jeg ikke, at de kunne eftervises. For Nordens Vedkommende haves et fra Klostret Saba (Julita) i Södermanland fra 1349, der vistnok er det ældste, som for Øjeblikket lader sig paavise ved Hjælp af daterede Aktstykker¹).

Stiller man nu de enkelte Sigiller sammen, vil man finde, at der er en Slags Familielighed imellem dem, at de have et Særpræg, der adskiller dem fra de samtidige Konventssigiller, som føres af de andre Munkeordener; men det vil tillige bemærkes, at Sigillerne fra Pforta, Eberbach og Sorø, uagtet mange Afvigelser i Enkelthederne, maa høre til en særskilt Gruppe med et fælles Forbillede. Især maa fremhæves den ejendommelige Symbolik, som finder sit Udtryk i en lille Fugl, der snart sidder i Toppen af den Blomsterstængel, som Marie holder i sin højre Haand, og snart flyver ud i Rummet eller er flojet ned og har sat sig paa Bænken ved Siden af Barnet eller har fundet Hvile paa dets Haand o. s. v.

Dersom man vil henføre Sorø Klosterkonvents Sigil til Tiden før 1300, maa man altsaa gaa ud fra, at der her foreligger et Brud paa Ordensreglen, men selv om man kunde forsvare en saadan Forudsætning, saa vilde man da i ethvert Tilfælde have Vanskelighed ved at forklare, hvorledes dette Sigil allerede saa tidligt har kunnet fremtræde med et Særpræg, der ellers maa betragtes som tilhørende en senere Tid.

¹ Br. E. Hildebrand, Svenska Sigiller. I, 2. Serie, S. 19 og Pl. XV, 214.

3.

Ophævelsen af Frederik II's Skole paa Frederiksborg Slot og Oprettelsen af den kongelige Latinskole i Sorø.

Det er en almindelig Antagelse, at den nærmeste Grund til, at Frederik II opløste den Latinskole, han selv i sin Tid havde oprettet paa Frederiksborg Slot, maa søges i de sørgelige Erfaringer, han havde gjort med Hensyn til Hoflivets uheldige Indflydelse paa Skoletugten. Denne Antagelse maatte synes saa meget mere berettiget, som man jo har Kongens egen Udtalelse derom i Fundatsen for Sorø Skole. Han siger nemlig, at «han var kommen udi Forfaring, hvorledes med samme Skolebørn meget forsømmes, saa at de ikke kunne holdes udi slig Disciplin og Tvang, og ej heller udi Lærdom og Optugtelse saa formeres og forfremmes, som det sig bør, af den Aarsage, at Vi selv ideligen holde Hof paa fornævnte vort Slot Frederiksborg, og de der daglig med gemene Hoftjenere kunne have Omgængelse, hvoraf Ungdommen meget bliver forført og forkrænket»¹⁾. Men at der imidlertid var andre lige saa væsentlige Grunde til Skolens Opløsning, vil fremgaa af det følgende.

Frederik II yndede Sorø. Det var ikke blot paa Rejsen igjennem Sjælland til Fyen og Jylland, at han gjorde Ophold i den gamle Klosterbygning, han synes ogsaa ofte at have besøgt Stedet for at adsprede sig ved Jagten i denne skovrige Egn. Iblandt de Aktstykker fra hans Regjeringstid, der ere daterede fra Sorø, ere ogsaa to, som have en vis Interesse; det ene er hans egenhændige Udkast, dat. d. 20de Febr. 1563, til et Brev til Erik XIV af Sverig angaaende Klager, der vare indkomne om Fornærmelser fra svensk

¹⁾ E. G. Tauber, Udsigt over Sorø Academies Forfatning 1623—65. Kbh. 1827. Fol., S. 11.

Side paa den danske Grænse. Det andet er Kongens Brev af 9de Marts 1567 til Vilhelm den Tavse af Oranien, hvori han tilbyder ham et Tilflugtssted i Danmark¹⁾.

Men at Oprettelsen af en kongelig Latinskole i Sorø i Lighed med den, der siden 1568 havde bestaaet paa Frederiksborg Slot, skulde være fremgaaet som Udslaget af en i længere Tid næret Plan fra Kongens Side, er der dog ingen-somhelst Grund til at antage. For Oprettelsen af en saadan højere Skole var Stedets Beliggenhed ikke heller heldig paa Grund af «den idelige Tilflugt og Søgning af alleslags Folk til fornævnte Sorø Kloster». Det var nemlig ikke blot Kongen og hans Følge, hans Enspændere og de, som rejste med hans Pasbord, der paa Gjennemreisen toge Op-hold i Sorø, men ogsaa den danske Adel — denne rast-løse Skare af Adelsmænd og Adelsfruer, der aldrig kunde holde sig i Ro, men tidligt og sildigt færdedes paa Rejser — havde fra gammel Tid af Ret til at fordre Natteleje, Kost og Forspand i Sorø. Kongen stod her overfor en Vedtægt, som det under almindelige Forhold vistnok ikke var let for ham at ophæve eller forandre. Tvingende Omstændig-heder udenfra maatte her komme ham til Hjælp. Da han fandt dem, brugte han dem, og da Forandringen først en-gang var gennemført, blev den staaende.

Men i øvrigt havde der allerede i længere Tid bestaaet en Skole i Sorø. Bugenhagen havde i Universitetets Or-dinans af 1539 indført en Bestemmelse om, at der i Herre-klostrene skulde være Skoler for fattige unge Mennesker. Der skulde være en Theolog, enten en Klostermand eller en anden i saakaldt verdslig Dragt, en Mand af Lærdom, som skulde holde Forelæsninger over den hellige Skrift og præ-

¹⁾ Hist. Tidsskr. 3. R. II, 646. Det førstnævnte Udkast findes i Ge-heimarkivet.

dike. Af Klostrene skulde der ogsaa udvælges eller andetsteds fra hidkaldes Mænd, som kunde undervise i Grammatik, Dialektik og Rhetorik og tyde nogle Autores. De, som studerede der, skulde være deres Foresatte lydige, leve i Kydskhed, Ærbarhed, Bøn og Studering og hver Dag synge og læse i Koret samt bære Munkedragt. Men naar de forlode Klostrene, enten det var Læsemestere eller Disciple, og forlangte at gifte sig efter Guds Anordning, maatte der gives dem Bestillinger ved andre Kirker og Skoler, efter deres Fortjenester i Lærdom og Levnet¹⁾. Disse Bestemmelser ere dog vist ikke blevne gennemførte for langt senere; thi af et Kongebrev fra 1551 til Prior og Abbeder i Antvorskov, Sorø, Ringsted, Skovkloster og Esrom sees det, at Kongen har erfaret, at der endnu ikke holdtes Læsemestere der i Klostrene; han befaler derfor, at der skal ansættes saadanne Mænd²⁾. Fra den Tid af kan man ogsaa paa vise Læsemestere i Sorø. De, der studerede i disse Skoler, betegnes i Almindelighed som «unge Brødre», og selve Skolerne, der maa betragtes som en Fortsættelse af de Klosterskoler, der havde bestaaet før Reformationen, havde nærmest Karakteren af en Slags Præsteskoler. De første Læsemestere i Sorø vare tillige Sognepræster ved Kirken. Den sidste af dem, Chr. Machabæus, betegnes kun som Læsemester, men hans Virksomhed i denne Stilling (1569—72) har vistnok været meget ubetydelig, da Kongen paa samme Tid paalagde ham forskjellige offentlige Hverv, der maatte forudsætte hans Fraværelse fra Klostret, iblandt andre i det mindste én Udenlandsrejse til Rusland. Han var heller ikke Præst paa Stedet, og da Sognepræsten i

¹⁾ H. Rørdam, Kjøbenhavns Univers. Hist. I, 52.

²⁾ N. Kirkehist. Sml. II, 758.

Sorø omtrent paa samme Tid betegnes som Skolemester¹⁾, maa man antage, at Skolen i Tidens Løb har undergaaet en Forandring og er gaaet over til at være en Peblingeskole, hvori der vel er blevet lært Latin, men dog vistnok i ringe Omfang, da Undervisningen kun meddeltes af Sognepræsten og af en enkelt Hører, som han havde til Hjælp. I Aaret 1580 blev Sorø Kloster som verdsligt Len overdraget til Peder Reedtz. I hans Forleningsbrev af 10de August s. A. bestemtes der, at han skulde underholde 24 Peblinge i Sorø, at der skulde gives dem Mad og Øl til Nødtørftighed, og at hver af dem skulde have fem Alen Vadmel, to Par Sko og Lærred til en Skjorte²⁾. Den samme Bestemmelse findes optaget i et senere Forleningsbrev paa samme Len for Johan Svave, men dengang, da dette blev udstedt, den 9de Oktober 1584³⁾, havde Kongen allerede, i det mindste foreløbigt, taget en anden Bestemmelse med Hensyn til Sorø, idet han i Klosterbygningen havde oprettet en Skole for den udvalgte Prins, Hertug Christian, der var bleven hyldet af Stænderne omkring i Landets forskjellige Provinser i Juni og Juli Maaneder samme Aar og derefter havde taget Ophold i Sorø den 5te Avgust tillige med sin Tugtemester og de unge Adelsjunkere, der skulde opdrages sammen med Prinsen. Hans yngre Broder, Hertug Ulrik, der en Tid lang optugtedes paa Kallundborg Slot, ombyttede ligeledes dette med Sorø, men dog først i det følgende Aar; den 15de Januar 1585 flyttede han dertil tilligemed sin Tugtemester og nogle «småa Herremænd». Men førend

¹⁾ H. Rørdam, Kbh.'s Univers. Hist. II, 586—88 og 648.

²⁾ Sjæll. Reg. XII, 109.

³⁾ Sjæll. Reg. XII, 354. En saadan mindre Skole, kaldet «den lille Skole», bestod iøvrigt ogsaa i Frederiksborg ved Siden af den kongelige Latinskole. Jvnfr. P. J. Dahl, Hist. Efterr. om d. kgl. lærde Skole ved Frederiksborg. Kbh. 1836. 4. 1. Hefte, S. 15.

Klostret var blevet indrettet til Ophold for de unge Prinser, havde Kongen ladet dette afspærre for Rejsende. De, der søgte Natteleje og Forspand, henvistes til Landsbyen Liunge udenfor Sorø. Tillige blev det strængeligt forbudt, «at tillade nogen af Adel, Herremænd, Fruer eller Jomfruer, end mindre nogen anden, som kunde hænde at komme hid til Klostret, hvo som det helst være kunde, at komme til højbemeldte vore Sønner, uden det kunde være nogen af vores og Rigens Raad, som det kunde begjære, hvilke det skal maa blive tilladt. Desligeste skulle og vor Hofprædikant, Mester Christoffer Knoff, saa og D. Povl Madsen, Superintendent udi Sjællands Stift, naar de hænde did at komme, maa blive tilladt at komme til højbemeldte vore kjære Sønner, og ellers ingen anden, saafremt de ikke derfor ville have vor højeste Unaade»¹⁾. Det var ikke alene for at sikre sine Børn en uforstyrret Ro under deres Skolegang, at Kongen havde udstedt disse strænge Forbud, men han vilde ogsaa — og det var vistnok paa dette Tidspunkt den væsentligste Grund — saa vidt muligt forhindre, at de udsattes for at blive angrebne af en heftig og især for unge Mennesker meget farlig Sygdom, der dengang havde udbredt sig i Landet. Denne Farsot, en Pest eller maaske snarere en tyfos Dysenteri, hærgede Danmark fra 1583 til 1585. Allerede i Foraaret 1583 rasede den i Kjøbenhavn, hvor Universitetets Professorer maatte afbryde deres Forelæsninger. I Avgust Maaned tog den endog saadan Overhaand, at der daglig døde henved 46 Mennesker. Samtidigt hermed optraadte den i Helsingør, og Bygningsforetagenderne paa Kronborg Slot bleve standsede. Heller ikke Frederiksborg Skole undgik Faren. I et Kongebrev af

¹⁾ N. Hist. Tidsskr. III, 255 ff., N. Kirkehist. Tidsskr. VI, 165.

31te Avgust 1583 blev det befaleet, at Børnene skulde drage derfra, indtil der sammesteds blev tryggere for Sygdom¹⁾. Men at Kongen dog ikke tænkte paa at ophæve Skolen, fremgaaer af et Brev, som han i Oktober Maaned s. A. tilskrev Lensmanden paa Frederiksborg, Johan Taube, og hvori han befalede ham, «at indtage en Søn af Mads Fritthof, Mogens, til den, som allerede herinde er, naar den Skrøbelighed, som begyndt er iblandt Skolebørnene, ophører»²⁾. I det følgende Aar maa Skolen ogsaa igjen have begyndt sin Virksomhed; thi i et Kongebrev, der er udstedt fra Skanderborg den 2den Maj 1584, fik Dr. Povl Madsen, Superintendent over Sjællands Stift, Befaling om, at han skulde skaffe en Skolemester til Frederiksborg «istedetfor den, der nu er, som skal forløffvis». Her er altsaa endnu paa dette Tidspunkt heller intet, der tyder paa, at Kongen vilde gjøre nogen Forandring med Skolen. Den nye Skolemester, Jakob Hansen, ansattes i Frederiksborg d. 28de Juli 1584³⁾, og ganske kort efter begyndte den lille Fyrsteskoole i Sorø sin Virksomhed. Man har tidligere antaget, at den sidstnævnte Skole har bestaaet i Sorø fra 1584 til 1586, og at den er bleven ophævet, fordi den skulde give Plads for den nye Latinskoole, som oprettedes der paa Stedet istedetfor den, der blev ophævet i Frederiksborg⁴⁾. Denne Antagelse lader sig dog ikke fastholde, og Forholdet er i

¹⁾ F. V. Mansa, Bidrag til Folkesygdommenes Hist. i Danmark. Kbh. 1873, S. 220—26.

²⁾ Brevet findes i Sjæll. Tegn. XV, 120, hvor det ved en Fejltagelse er indført imellem Breve fra 1582. Dateringen er mangelfuld. Det er henført til Oktober 1583, men mangler Datum, og betegnes som udstedt i Roskilde, hvor Kongen dog ikke kan have haft Ophold paa det nævnte Tidspunkt. Roskilde er vist en Fejlskrift for Rougsted, en By i Nærheden af Vejle.

³⁾ Sjæll. Tegn. XV, 335 og Sjæll. Reg. XII, 324.

⁴⁾ N. hist. Tidssk. III, 259—60.

Virkeligheden et ganske andet, man kunde gjerne sige, lige det modsatte.

I 1584 synes den tidligere omtalte Sygdom at have trukket sig mere vesterpaa og udbredt sig i Fyen og Jylland; i det følgende Aar spores den derimod atter i Sjælland, f. Eks. i Roskilde, uden at den dog optræder saa ondartet som tidligere. Men tidligt om Foraaret, i Slutningen af Marts eller Begyndelsen af April, er Skolen i Sorø pludseligt bleven opløst, fordi «der er indfalden Skrøbelighed hos begge de unge Prinser». Det synes, som om den kongelige Livlæge, Peder Sørensen, er bleven tilkaldt og har betjent de to unge Herrer¹⁾, men i øvrigt finder man ingen Oplysninger om Sygdommen eller dens Beskaffenhed, og vi maa altsaa lade det uafgjort, om det er Farsoten, der er naaet til Sorø og har forjaget det lille Hof. Saasnart Kongebørnene vare komne sig saaledes tilrette, at de uden Fare kunde underkaste sig Rejsens Besværligheder, flyttede de til Frederiksborg tilligemed deres Tugtemestere og de Adelsbørn, der vare hos Hertug Christian. I Sorø blev der ikke andre tilbage end de Adelsjunkere, der havde været hos Hertug Ulrik, og dennes Undertugtemester, Johan Munthe, der foreløbigt skulde have Tilsyn med dem. I Anledning af dette Opbrud udgik der den 9de April 1585 flere ret mærkelige Kongebreve. De Forældre, hvis Børn vare blevne tilbage i Sorø, fik Brev om, at tage dem hjem, da de ikke kunde være under ordentligt Tilsyn paa dette Sted, og der ikke var Plads nok i Frederiksborg til alle de unge Herremænd,

¹⁾ «Jeg tænker nu», skriver Hertug Christian kort efter paa Kronborg i sin Stilebog, «hvor flittig den fromme og lærde Mand Peder var, at tjene mig, der jeg laa syg udi Soer, og hvor omhyggelig han var for min Skyld samme Tid, hvorfor jeg gjerne vilde gjøre ham tilgode, naar Lejlighed sig begiver». Anf. St. S. 281—82.

som vare hos Prinserne. Forældrene skulde selv varetage Børnenes Tarv saa længe, indtil Kongen havde truffet nærmere Bestemmelse om, hvorledes Forholdet skulde ordnes¹⁾. Men dermed vare Vanskelighederne dog endnu ikke hævede; thi paa Frederiksborg Slot var der ikke Plads til to Skoler. Latinskolen maatte derfor fortrække, og en Del af dens Disciple maatte med kort Varsel vandre ud, dog ikke til Sorø, men til Roskilde, hvor der blev anvist den Ophold paa Roskildegård. Samtidigt hermed udgik et Kongebrev, ligeledes udstedt den 9de April 1585, til Lensmanden paa Roskildegård, Lavge Beck, hvori Kongen nærmere bestemmer, hvorledes han skal forholde sig overfor de Adelsbørn, der nu blive betroede til hans Omsorg. Brevet lyder saaledes: «Vid, at Vi nu skikke hid nogle Herremænds Børn, hvis Navne paa indelukte Seddel findes fortegnede, som hidtil en Tid lang have været udi Skolen her for vort Slot Frederiksborg, hvilke Vi ville herefter paa nogen Tid have og holde til Skole udi vor Kjøbstad Roskilde og ville, at de der paa Gaarden skulle have deres Værelse og Underholdning. Thi bede Vi dig og ville, at Du forordner, at dennem der paa Gaarden indgives et Gemak og Sengekammer, og forskaffer dennem Senge saa og god, tilbørlig Underholdning, ladendes dennem give til hvert Maaltid tre eller fire Retter Mad, og hvad derpaa opgaaer, lader indskrive udi dit Regnskab. Desligeste bestiller, at deres Hoveder blive vel røgtede og deres Klæder blive toede og holdte rene. Sammeledes bede Vi Dig og ville, at Du paa vore Vegne tilsiger Skolemeste-

¹⁾ «Karen Rønnev, Sten Bilde, Herman Jul fik Brev at tage sin og Hans Lindenovs Søn til sig, Fru Hilleborg Hansdatter, Elsebe, Mester Ivers, finge Breve om deres Sønner at annamme, der ere bevilligede at komme under Tugt med Hertug Ulrik, da der er Skrøbelighed indfalden hos begge de unge Prinser o. s. v.. Et kort Udtog af de enslydende Breve findes i Sjæll. Tegn. XV, 493.

ren, som nu er eller forordineret bliver, at han med Flid lader sig dennem være befalet, til det bedste at lære og undervise, og udi Alting med dennem at have tilbørlig Opseende, som en Skolemester bør, og at han tilskikker en af Hørerne, som kan blive hos dennem, ligge hos dennem og følge dennem af Skolen og udi Skole, læse med dennem og have Tilsyn med dennem. Hvilken Hører, Vi ville, ogsaa skal have sin Underholdning der paa Gaarden o. s. v.». I en Efterskrift har Kongen senere tilføjet: «Sammeledes bede Vi Dig og ville, at dersom dennem mangler Klæder, Du da lader gjøre dennem Kjortel, Hoser og anden Behøring af groft, sort Engelsk, saa de ere ens klædte og der paa ikke lide Mangel, og det i lige Maade lader indskrive udi dit Regnskab». Et næsten ligelydende Brev udgik, ligeledes samme Dag, til Skolemesteren ved Roskilde Latinskole. Den i Brevet til Lavge Beck omtalte Fortegnelse over de unge Adelsjunkere indeholder kun disse efterfølgende Navne: Erik Andersen Banner, Oluf Pedersen Krum, Verner Madsen Fritthof, Oluf Aagesen Gere, Thim Arntsen Pege, Hans Hansen Oldelandt, Mogens Madsen Fritthof og Peder Jørgensen Marsvin. I et senere Kongebrev, der er udstedt paa Kronborg den 6te Juli 1585, tilføjes der: «at to af Mads Vadsbyrds Sønner, Erik og Just, maa ogsaa blive indtagne der paa Roskildegård hos de andre Herremænds Børn»¹⁾. Paa et Par enkelte Undtagelser nær tilhøre disse ti Navne gamle Adelslægter, hvorom der saa godt som intet vides, og den Omstændighed, at de nævnte Adelsbørn tilhørte mindre ansete Familier, er maa-ske Grunden til, at de vare de første, der maatte forlade Frederiksborg. Otte Dage efter denne Udvandring, den 17de

¹⁾ Sjæll. Tegn. XV, 493—94. De originale Breve findes som Bilag i Roskildegårdens Lensregnskaber i Indenrigsminist. Arkiv.

April 1585, udstedte Kongen en foreløbig Fundats for Skolen i Sorø, der, bortset fra nogle ubetydelige Afvigelser, som de stedlige Forhold medførte, er enslydende med Fundatsen for Frederiksborg Skole fra 1568 ¹⁾. Men denne Fundats traadte ikke i Kraft. I Udgiftsregnskabet for Roskildegaard's Len fra Aarene 1585—86 findes der et særligt Afsnit, som indeholder Oplysninger om «de Omkostninger, der ere gjorte og bekostede paa Klæder, Skjorter, Bøger, Sko o. s. v. til de ti unge Herremænd». Heri findes der iblandt andet ogsaa opført Betaling til Henrik Badskjær i Roskilde for at vaske deres Hoveder og klippe deres Haar «fra Valborgs Dag 1585 til Paaske 1586». Saa længe have disse Adelsbørn altsaa haft Ophold og søgt Skole i Roskilde. Kort efter, den 30te Maj i det sidstnævnte Aar, udgik den endelige Fundats for en større kongelig Skole i Sorø for 30 adelige og 30 uadelige Disciple, og i Juni eller Juli Maaned s. A. er da formodentlig Frederiksborg Skole bleven opløst ²⁾. Men efter de Oplysninger, der ere meddelte i det foregaaende, ligger det nær at antage, at det er Kongebørnenes Sygdom, der har givet det første Stød til denne Omflytning.

¹⁾ Soransk Tidsskr. 1. Bd., 1, 31—66. P. J. Dahl, Hist. Efterr. om d. kgl. lærde Skole ved Frederiksborg. Kbh. 1836, 1. Hefte, S. 19 og Bilag Nr. 1.

²⁾ Ved et Kongebrev af Sde Avgust 1586 fik Mester Jakob Hansen Bestalling som Slotsprædikant paa Frederiksborg (Sjæll. Reg. XII, 557). Det er ikke usandsynligt, at det er den samme Jakob Hansen, der blev antaget som Skolemester sammesteds den 28de Juli 1584 — altså den sidste Rektor ved Frederik II's Skole.